

OMAGIERI ȘI CONSEMNĂRI LA CENTENARUL MARII UNIRI

Vlad POHILĂ

Oricâte ar fi viziunile și atitudinile, anul ce vine, 2018, va trece sub semnul sărbătoririi, în cele mai diferite forme, a unui secol de la săvârșirea unirii pământurilor românești sub sceptrul regelui Ferdinand I, supranumit în epocă, și Întregitorul. Festivități se vor desfășura în Republica Moldova, dar și în sudul Basarabiei, și în Nordul Bucovinei, din 1940 aflate în componența Ucrainei, măcar și din motivul că Basarabia prima s-a unit cu Vechiul Regat, la 27 martie / 9 aprilie 1918, fiind urmată de Bucovina ce și-a proclamat unirea cu Patria-mamă la 15 / 28 noiembrie același an. Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, din 1 decembrie același an, a legiferat unirea Transilvaniei cu România, concomitent consfințind și desăvârșirea unirii pământurilor românești într-un stat relativ mare și puternic.

Aflarea Basarabiei în componența României întregite este un subiect pe larg și în contradictoriu discutat de-a lungul a circa o sută de ani, adică de la Unirea din 27 Martie 1918 încoace. O parte din participanții la discuție – se pare că cei mai mulți, exaltează efectele revenirii Basarabiei la matca românească, punînd în evidență împlinirile ce s-au înregistrat în acel sfert de veac, cînd basarabienii erau cetățeni cu drepturi egale ale Regatului României (1918-1940; 1941-1944). Alții, dimpotrivă, pun în prim-plan greutățile și eșecurile înregistrate de administrația românească din Basarabia în această perioadă. Însă, oricare ar fi natura dezvoltărilor făcute de către istorici, alți cercetători, publiciști, politicieni, economiști, scriitori, alți oameni

de cultură, există niște împliniri indiscutabile ce s-au înregistrat în Basarabia, parte componentă a Regatului României. În acest context, dincolo de orice discuții se situează reforma agrară din 1923, datorită căreia cei care și-au dorit pămînt, l-au obținut, rămînînd numai să știe a-l gospodări. Incontestabile sînt și realizările din domeniul culturii: funcționarea nestingherită a limbii române în școli, biserici, instituții de stat; dezvoltarea învățămîntului primar și liceal; extinderea unei impresionante rețele de cămine culturale și biblioteci; lansarea unui număr semnificativ de ziare, reviste, almanahuri, la care au colaborat numeroși oameni ai scrisului, inclusiv poeți și prozatori a căror creație a fost trecută în revistă, elogios, de către marele G. Călinescu în inegalabila sa *Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent*, care a văzut lumina tiparului în 1941, conținînd 948 de pagini „în cuarto”.

Ca instituții de cultură prin excelență, prin vocație, bibliotecile sînt poate cele mai motivate să organizeze manifestări omagiale consacrate centenarului Marii Uniri din 1918. În acest scop, bibliotecarii vor recurge la multitudinea de forme de omagiere, testate, cu un efectiv succes, în ultimul timp: expoziții și lansări de carte; conferințe și colocvii științifice, întîlniri cu istorici, scriitori, jurnaliști, politicieni, artiști plastici; discuții pe marginea unor apariții editoriale pe tema centenarului Unirii; concursuri de cunoaștere a tematicii unioniste; recitaluri de poezie etc. La realizarea acestor obiective le vor fi de o reală utilitate cărțile de istorie contemporană – tot

mai multe, tot mai obiective, tot mai captivante, scrise și editate atât de autori de la Chișinău, cât și din întreaga Românie.

O prismă prin care se pot realiza mai multe activități de consemnare și omagiere a actului Unirii din 1918, de cinstire a memoriei înaintașilor ne-o oferă și aniversările culturale din anul 2018 – cele vizând personalități și realități românești – , multe dintre ele având tangențe cu ideea unirii și a unității românești. La unele dintre evenimentele aniversare ne vom referi și noi, pornind de la ideea că prezentarea lor ar putea fi utilă bibliotecarilor noștri la organizarea anumitor manifestări culturale la care s-ar aborda și subiectul Marii Uniri. Astfel, în 2018, vor fi omagiate la date „rotunde” unele personalități implicate, într-un fel sau altul, la derularea multor evenimente culturale în Basarabia din perioada interbelică. Ne referim, în primul rând, la sculptorul Alexandru Plămădeală (1888-1940) și compozitorul Mihail Berezovschi (1868-1940).

Al. Plămădeală și-a asigurat celebrația și prin realizarea celui mai impunător, deocamdată, monument al lui Ștefan cel Mare, dezvelit și sfințit în aprilie 1928, la primul deceniu de la Unirea Basarabiei cu Țara. După cum observăm, și mărețul monument al slăvitului domnitor va ajunge la 90 de ani de ființare și tot atâția ani de când inspiră basarabenilor tărie și încredere în aspirația de a se păstra ca vrednici urmași ai celor mai bravi conducători ai Moldovei, Munteniei, Transilvaniei. Atașamentul lui Mihail Berezovschi față de ideea Unirii s-a vădit și prin faptul că la 27 Martie 1918 a susținut cu corul pe care-l conducea un emoționat concert dedicat votului membrilor Sfatului Țării prin care s-a decis intrarea Basarabiei în componența Regatului României. Amintim că printre coriste s-a aflat și Maria Cebotari, devenită o voce de aur a teatrelor de operă din Europa de Vest.

Scriitorii, poate cel mai strâns legați de limba română, de folclorul românesc ca expresii deosebit de pregnante ale popoului, au fost de-a lungul timpurilor niște adepți fervenți ai unirii tuturor românilor într-o țară puternică și prosperă. Tocmai de aceea, ni se pare că, omagierea oricărui mare scriitor român este și un prilej de a cinsti ideea unității noastre naționale. Vom evoca, în continuare, numele unor scriitori care în anul 2018 vor avea aniversări demne de a fi marcate prin activități literar-artistice. Dintre clasici, amintim obligatoriu numele lui Vasile Alecsandri, cel care, printre mai multe scrieri nemuritoare, ne-a lăsat și *Hora Unirii*, piesă ce a fost și mai este un imn neoficial al unioniștilor. Se vor împlini, în anul ce vine, o sută de ani de la stingerea lui George Coșbuc, supranumit în epocă „cel mai mare poet al țărănimii române”. Cu adevărat, poeziile coșbuciene au fost și sînt gustate deosebit de mult de oamenii de la țară; și acum în satele basarabene sînt cântate romanțe pe versurile lui Coșbuc. Totuși, este un creator cu mult mai complex, opera lui atrăgând cele mai diferite categorii de cititori. Multe din poeziile lui Coșbuc pot servi ca generic pentru diverse manifestări culturale...

Dintre scriitorii contemporani, vom aminti (în ordinea scurgerii lunilor anilor): Gheorghe Urschi, Nicolae Țurcanu (poet ce a suferit enorm pentru atașamentul său față de România Mare), Nicolae Roibu, Nicolae Rusu, Ioan Mănăscuță, Călina Trifan, George Meniuc, Marcela Benea, Radu Cârnelci, Nicolae Dabija, Eugen Cioclea, Raisa Lungu-Ploaie, Andrei Burac, Ion Druță, Andrei Țurcanu, Andrei Vartic, Nicolae Popa, Aureliu Busuioc, Vlad Zbârciog, Alexe Rău... Legați de ideea unirii noastre naționale și spirituale sunt și muzicienii – muzica românească fiind una și aceeași pretutindeni unde locuiesc români – dar și artiștii plastici, pentru care peisajele și chipurile de oameni, diverse de la Dum-

nezeu, devin sursele de inspirație cele mai sigure atunci când răzbat din solul românesc. Maria Sarabaș, Nicolae Botgros, Liviu Știrbu, Angela Păduraru – iată doar patru nume de cîntăreți și instrumentiști basarabeni aniversați în 2018, lîngă care punem și cîțiva artiști de teatru, și aceștia unioniști prin definiție, deoarece activitatea lor nu poate fi concepută în afara limbii române: Victor Ciutac, Dumitru Fusu, Mihai Curagău, Radu Beligan... Dintre plasticieni, vor avea aniversări în anul ce vine marele Ștefan Luchian, precum și contemporanii noștri Elena Bontea și Mihai Țăruș. Vor împlini cîte o vîrstă demnă de a fi omagiată și unele monumente istorice și de cultură după cum urmează: 520 de ani împlinește biserica Mănăstirii Voroneț, faimoasă ctitorie a lui Ștefan cel Mare și Sfînt, supranumită de specialiști „Capela Sixtină a Europei de Est”. La 475 de ani va ajunge Cetatea Sorociei, fortăreață moldovenească din sec. XVI, clădită în lemn de Ștefan cel Mare, în fața vadului peste Nistru, reconstruită în piatră sub domnia lui Petru Rareș, la mijlocul sec. XVI. În fine, va marca 200 de ani de la întemeiere, Grădina Publică „Ștefan cel Mare și Sfînt”, care este primul parc, primul loc din Chișinău amenajat special pentru agrement, relaxare, plimbări și meditație. Cu 70 de ani în urmă, în această grădină din centrul capitalei basarabene a apărut Aleea clasicilor literaturii române, devenit un loc cu caracter de simbol național pentru basarabeni aflați sub stăpînire străină, loc de pelerinaj pentru toți cei îndrăgostiți de creațiile nepieritoare ale lui Mihai Eminescu, Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Bogdan Petriceicu Hasdeu... După anul 1990, lista cu busturi ale marilor noștri scriitori s-a completat într-un mod spectaculos, aici putînd veni cu flori și admiratorii lui Nichita Stănescu, ai lui Mircea Eliade, G. Călinescu, George Bacovia sau Adrian Păunescu.

Nu numai scriitorii, dar și unele opere de ale lor luate aparte pot servi un pretext

excelent pentru un eveniment omagial pe potrivă. Tocmai pornind de la această premisă, vom aminti și unele capodopere ale literaturii universale de care sîntem în drept să ne amintim în anul 2018, dat fiind că împlinesc o vîrstă onorabilă. Astfel, *Decameronul* de Giovanni Boccaccio, cartea ce a frapat imaginația a milioane de cititori de pe întreg globul pămîntesc, va împlini 665 de ani de la prima apariție. *Faust* de J.W von Goethe a ajuns la 210 ani de la prima tipărire, iar *Don Juan* și *Childe Harold*, creații ale lordului G.G. Byron, au fost încredințate în premieră tiparului cu două secole în urmă. Are 150 de ani romanul lui Jules Verne *Copiii căpitanului Grant*, de altfel, ca și romanul *Idiotul* de F.M. Dostoievski. *Anna Karenina*, nemuritoarea proză a lui Lev Tolstoi împlinește în anul ce vine 140 de ani, aceeași vîrstă avînd-o și povestirea lui Hector Malot *Singur pe lume*. De altfel, titlul în original este *Sans famille*, de unde deducem că traducerea în română este una cu adevărat inspirată, pornind chiar de la numele acestei capodopere a literaturii franceze și universale. Și cum am amintit de *Singur pe lume*, nu pot să nu menționez că romanul acesta mi-a frapat imaginația, mi-a copleșit sufletul și mintea în adolescență... Eram prin clasa a VI-a sau a VII-a deja cînd l-am citit; încă citeam numele autorului așa cum se scrie, Hector Malot, abia mai tîrziu era să aflu că se pronunță (ector malo), că a trăit în anii 1830-1907, scriind cîteva zeci de romane, însă a rămas în posteritate numai cu *Singur pe lume*, posibil și cu trilogia *Victime ale iubirii* (Victimes d'amour). Mai menționăm că au ajuns la 135 de ani *Aventurile lui Pinocchio*, de italianul Carlo Collodi, la 90 – romanul-pamflet *Douăsprezece scaune* de Ilf și Petrov, prozatori satirici evrei din Rusia, la 75 – *Micul Prinț*, poveste de francezul Antoine de Saint-Exupéry, la 70 – romanul anticomunist al englezului George Orwell, *Anul 1984*...

Dintre scrierile sau cărțile românești ce vor avea aniversări demne de reținut în 2018 cităm: *Cazania* lui Varlaam, 375 de ani; *Psaltirea în versuri* a mitropolitului Dosoftei, 345 de ani. *Cazania* era și este considerată prima carte moldovenească tipărită; nu știu acum, dar în trecutul comunist-sovietic și neocomunist nu se amintea subtitlul acestei capodopere: **Carte românească de învățătură**. Vom putea marca în 2018 și 330 de ani de la apariția *Bibliei de la București*, numită și *Biblia lui Șerban* (Cantacuzino) – este Cartea Sfântă într-o ediție completă pentru toți românii, pentru că a avut forța de a-i uni pe băștinașii din Țările Române de-a lungul a trei secole, inclusiv datorită faptului că autorii-traducătorii au avut talentul de a pune în circuit o limbă plămădită din graiul muntean, din cel moldovean, și din cel ardelean. Lucrătorii învățământului, dar și cei ai culturii, ar face bine să-și amintească de nemuritoarele scrieri ale lui Ion Creangă, inclusiv de scrierile sale pedagogice, dintre care un loc de frunte revine manualului *Metodă nouă de scriere și citire*. În 2018 acest uimitor abecedar sudat cu o carte de citire pentru elevii claselor primare va avea 150 de ani de la tipărirea primei ediții, care a deschis calea pentru alte vreo 20 de ediții valabile pentru învățământul primar din România

dinaintea Marii Uniri. Se vor împlini 145 de ani de la scrierea, de către Mihai Eminescu, a nuvelei *Sărmanul Dionis*, a poemului *Înger și demon*, a poeziei *Floare albastră*. Ne vom aminti și de povestirile lui Ion Creangă despre *Moș Ion Roată și Unirea* – acestea au fost tipărite cu 135 de ani în urmă. Tot în 2018 se vor împlini 80 de ani de la apariția *Bibliei lui Gala Galaction și Vasile Radu*, text revăzut, înnoit și beletrizat de către acești doi mari cărturari. Mai este cunoscută și ca *Biblia de la Chișinău* – după locul unde a fost elaborată și tipărită, atunci când eram parte integrantă a României întregite. Pînă la catastrofa din vara lui 1940 mai erau încă doi ani buni, chiar dacă atmosfera devenea din ce în ce mai încărcată...

Revenind la date omagiale, menționăm că-și vor sărbători aniversările și câteva biblioteci. Astfel, în noiembrie Biblioteca „M. Lomonosov” va marca 70 de ani de existență, iar „Alba Lulia”, la 31 August va face bilanțul unei activități de două decenii „bătute pe muchie”. Însă și Biblioteca Municipală va marca 30 de ani de cînd i s-a schimbat numele – din Jdanov, ideologul lui Stalin – la B.P. Hasdeu, poate cel mai luminat basarabean ce s-a manifestat din plin, total, tocmai datorită faptului că și-a găsit terenul fertil în solul Patriei Române.